

EMLÉKBESZÉD AZ OSZK BUDAI VÁRBA KÖLTÖZÉSÉNEK 20. ÉVFORDULÓJÁN

HÚSZ ESZTENDŐVEL EZELŐTTI ESEMÉNY – ma már történelem. Még inkább annak számítanak az azt megelőző 25 év tervei, munkálatai, amelyeket az 1985. április 2-án tartott, a mai napon ünnepelt esemény koronázott meg. Részben könyvtártörténet, de egyúttal a mindennapok apró mozzanataiból összefonódó, egyéni életpályák, életpályáink története is. Olyan történet, amely az 1985-öt követő éveknek, sőt a jelen és a jövő nemzeti könyvtára szerepének és jelentőségének is megalapozója lett.

A mai emlékülés mellett joggal megkívánható ezeknek az éveknek történeti kutatásokra épülő, tudományos feldolgozása is. Mindazok számára, akik e hosszú korszak egészében, vagy egyes időszakában részt vettek, talán beszédesebb volt azoknak a közösen átélt eseményeknek, sikereknek és buktatóknak a felvillantása, amelyekre a könyvtár alapításának 200. évfordulója alkalmából, a 2002-ben rendezett találkozón megpróbáltam emlékezni. Most – bár egy-két gondolatot az akkor elmondottakból mégis ismételnem kell – elsősorban azokhoz szólnék, akik már itt, a budavári palotában ismerték meg a Széchényi Könyvtárat, akik itt váltak a magyar kultúra írott emlékeit megőrző nemzeti gyűjtemény gondozójává, gyarapítójává és közvetítőjévé.

1984. december 22-én este 9 órakor – a Magyar Rádió és Televízió riportereinek és kameráinak jelenlétében – búcsúztunk el a Nemzeti Múzeum épületében az 1847-ben elkészült és 1867-ben megnyílt olvasóterem utolsó olvasójától. Elérkezett az a pillanat, amelyre akkor immár több mint háromnegyed évszázada, a 20. század kezdetétől elődeink, majd utóbb mi magunk is vártunk: a könyvtár új, önálló, jelentőségéhez és gyűjteményének nagyságához mértén méltó elhelyezésben folytathatja munkáját. A kezdetben főleg raktári, majd utóbb olvasói férőhelyhiánnyal küszködő intézmény gondjainak megoldására a század elejétől már számtalan terv, kezdeményezés született – ezek közül csak néhányat, nem is pontos kronológiai rendben kiemelve: – a Múzeum körüli, a ma is meglévő Festetics- és Esterházy-palota, valamint a hajdani Sándor utcai képviselőház, a mai Olasz Kultúrintézet épületeinek és a Nemzeti Múzeumnak összekapcsolása fedett függőhidakkal, vagy a Múzeum két belső udvarának beépítése, majd már a 2. világháború utáni időszakban: az egykori tőzsdepalota, a mai Televízió-székház, esetleg a Vámház, azaz a Közgazdaságtudományi Egyetem épületének átalakítása, és

sorolhatnánk tovább az elvetett elképzeléseket. Végül az 1959-ben megszületett döntés az akkor még romokban álló, kiégett budavári palota krisztinavárosi szárnyát jelölte ki a nemzeti könyvtár otthonaként. Az 1960-ban megkezdett tervezési-építési munkák 25 év elteltével fejeződtek be, ekkor kerülhetett sor 1985-ben az ünnepi aktusra, amelyre ma emlékezünk.

A mai ünnep ennek az *egynapos* momentumnak állít emléket. Ám valójában ennek a 25 évnek a könyvtártörténetére végig rányomta bélyegét a tervezés, a felkészülés munkája. Sajnos nagyon sokan, akik mindennek megálmodói és résztvevői voltak, ma már nincsenek közöttünk. Sőt, sokan még azok közül sem, akik a költözés és az új épület megkívánta működési rend alakításán rajta hagyták, sokszor anonim módon, de mégis maradandóan a maguk keze nyomát. A mai napon, a ma könyvtárosainak megtisztelő kötelessége hálával és megbecsüléssel emlékezni mindnyájukra.

Hosszú lenne részletesen felsorolni mindazt a munkát, amely ezt az időszakot meghatározóan betöltötte. Emlékeztetőül, ismét csak kiemelve utalnék néhányra:

- a részletező, tudományos tervtanulmányokra, amelyek az egyes feladatok (olvasószolgálat, kézikönyvtárak, bibliográfiai munka, raktározás és állományvédelem stb.) prognosztizálható megoldását körvonalazták;
- az épület funkcionális kialakításának elgondolására;
- a 70 ezer kötetes, szabadpolcon elhelyezett kézikönyvtár címanyagának összeállítására, példányainak beszerzésére, felállítási rendjének kidolgozására és megvalósítására;
- a könyvszállító berendezés (ún. telelift) kiválasztására, útvonalának megtervezésére;

és még hosszan sorolhatnánk tovább. A tervek, elgondolások, sőt olykor még a már elvégzett munkák is a múlt évekkel részben az anyagi lehetőségek, részben a technikai fejlődés, valamint a könyvtár funkcióinak változása következtében gyakran hiábavalóak voltak, módosultak.

Az olvasóterem kezdetben tervezett rendszere a magyar irodalom- és történettudományi szakkönyvtári feladatok vállalása jegyében átalakult; az egyes szervezeti egységek elhelyezésének terve a szervezet többszöri átalakítása, az újabb feladatok vállalásával járó létszámbővülés miatt korrekcióra és kompromisszumokra kényszerült; a kézikönyv-

tárak anyagának gyűjtése és rendezése az épület befejezésének bizonytalansága és anyagi nehézségek miatt többször félbeszakadt, majd újra kezdődött; a kezdetben még gyermekcipőben járó gépésztési elgondolások (pl. az eredetileg a II. szint hatalmas termébe képzelt, akkor korszerű megagép terve) az elektronikus fejlődéssel lépést tartva folyamatosan változtak. A két toronyraktárt összekötő, a Várhegy gyomrában lévő raktárak helykihasználó berendezése a tervbe vett tömör raktár helyett a pénzügyi lehetőségek hiányában hagyományos raktárként valósult meg stb. Mindazok, akik részesei lehettek ennek az időszaknak, szinte naponként döntésekre, újragondolásokra, nemegyszer – változatlan hivatástudattal – újrakezdésre is kényszerültek.

Majd az 1980-as évek elejétől, a megvalósulás várható közelségbe kerülésétől kezdődően sürgetően tornyosultak az immár realitásokra alapozódó tennivalók. A fejlesztésükben félbeszakított kézikönyvtárakból még a romos épület zárt raktárterében kellett – nagyonis mostoha munkakörülmények közepette – kialakítani a végső csoportosítás szakrendjét, hiányainak kiegészítését, címkézését, megszerkeszteni eligazító tábláit, hogy a majdan elkészülő olvasói terekbe a 70 ezer kötetnek már csak az előre megtervezett helyekre való felszállítása maradjon hátra: annak a kézikönyvtárnak, amely azóta is folyamatosan – bár a gyarapítási keret hiányai miatt időnként hézagosan – fejlesztve, de a kutatók, olvasók szemében azóta is a nemzeti könyvtár egyik legnagyobb vonzerejét jelenti.

Nem kisebb feladat és nem egyszer komoly vita forrása volt az új épület helyiségeinek felosztása, az egyes szervezeti egységeknek a funkcionális működés szempontjából viszonylag optimális és megfelelő munkakörülményeket teremtő elhelyezése. Akárcsak az az idő tájt mintegy hatmillió egységet számláló teljes gyűjtemény raktári elhelyezésének polcról-polcra kidolgozott megtervezése, tekintettel a jövőbeli gazdagodásra is. 1985-re ezt még sikerült megoldani. De ne felejtjük el, hogy az építkezés kezdetekor, 1960-ban az új könyvtár-épületeknél figyelembe veendő mintegy 50 évi további gyarapodást befogadó férőhely követelménye az elhúzódó építkezés miatt már a beköltözéskor 25 évre zsugorodott!

Majd számtalan szabályzat előzetes kidolgozását igényelte a megváltozott körülmények közötti új működési rend is. Ilyen volt pl:

- a raktári állomány forgalmazását és nyilvántartását végző, új koncepciójú könyvkiadó állomás feladatainak és kapcsolatrendszerének körvonalazása;
- a zárt raktárterekből a belső könyvtári munkához szükséges kölcsönzési rend megtervezése;

- a törzsgyűjteményi és különgyűjteményi olvasótermek sajátos követelményeit figyelembe vevő, és mégis egységes ellenőrzési és tájékoztatósi tennivalóinak idő- illetve létszámgigényének kiszámítása;
- az osztályvezetőkre épülő új szolgálatvezetői rendszer közös kialakítása, amely problémák esetén a könyvtár vezetését volt hivatott képviselni az esti és a szombati nyitvatartási időben, és felügyelni a biztonságos zárást;
- a gyarapító- és feldolgozó részlegek munkatársainak fokozatos bevonása az olvasószolgálati és tájékoztató feladatokba, amely ily módon a belső könyvtári munka és a szolgáltatás jobbító kölcsönhatását volt hivatott megteremtteni;
- az akkor még többnyire hagyományos cédulakatalógusok – mind a nemzeti könyvtári gyűjtemény olvasói, szolgálati katalógusai, mind az országos központi lelőhely-nyilvántartások – elhelyezési és költöztetési megoldásai, valamint az egy példányos, úgynevezett müncheni katalógus olvasószolgálati célú teljes másolatának elkészítése és rendezése;
- az épületen belül olyan közlekedési rend kialakítása, amely az olvasó számára a terek közötti szabad mozgást, de ugyanakkor a gyűjtemény védelmét is biztosítja.

Tettük mindezeket annak tudatában – és ezt nem ünneprontásnak szánom, csupán a valóság beismerésének –, hogy ez a gyönyörű épület, az ország második legnagyobb épülete, amely eredetileg királyi palotának készült, és ebből még a leggondosabb tervezés és kivitelezés sem tudhatott funkcionális szempontból a nemzeti könyvtári működés számára optimális alkotást megálmodni és létrehozni.

Majd a több évtizedes, álmódosítások és realitások közötti vívódást követően, elérkezett a ma ünnepelet megnyitást megelőző utolsó nagy erőpróba: 1984. október elején két ütemben elkezdődött a Széchényi Könyvtár felköltözése új, alapítása óta első önálló otthonába. A költözés teljes időtartamára napokra, sőt órákra bontott ütemtervet állítottunk össze, figyelembe véve az egyes dokumentumtípusokhoz szükséges szállítóeszközök alkalmasságát és mennyiségét, a szállítást végző Fősped napi kapacitását, a be-, illetve kirakodás idő-, hely- és munkaerő-igényét, a göngyölegek, bútorok, munkaeszközök, gépek költöztetésének időzítését. Az első ütem októbertől december végéig tartott, amikor is a korábban már elkészült két toronyraktárból az ideiglenesen ott elhelyezett anyag került végleges helyére. (Ez az anyag a 60-as évektől kezdődően helyhiány miatt beládázott és 1973-ig részben a kiscelli, részben a keszthelyi kastélyban tárolt muzeális könyveket, hírlapokat és a „pokol”-ként emlegetett értékes, füzetes kisnyomtatvány-gyűjteményt

jelentette.) Három hónap után, 1985 januárjában kezdődhetett – az eredeti tervek időzítését pontosan követve – a főváros hat különböző pontjáról valamennyi gyűjteményrész és berendezési, felszerelési tárgy áttelepítése. És 1985. március 31-re a költözés befejeződött!

Elhagytuk a könyvtár 140 éven keresztül volt otthonát, és az elvégzett munka boldog elégedettségével léphettünk be hatalmas, ragyogó, új palotánkba. Valljuk be, hogy közben és utóbb az örömben némi nosztalgia is vegyült, visszaemlékezve a Nemzeti Múzeum jéghideg, ókori sírkövekkel szegélyezett folyosóira, a zsúfolt, boltíves munkaszobákra, a Kézirattár gyönyörű Széchényi-termére és az alapító kapu előtt őrködő szobrára, a kurrens hírlapraktár régi fapolcozatára, az olvasóterem csigalépcsőjére, az ósdi írógépekre, adré mára, az olvasótermi felügyelő-pultokra – mindarra, ami, elődeinktől megörökölve, a nemzeti könyvtár hagyományait is jelképezte, és amelyre néhány, megmentett darabjával vagy fényképével legalább a most megnyíló kis múzeum emlékeztet.

Az 1985-ig elvezető út mozzanatait kiragadva, azok számára, akik nem lehettek részesei, talán nem is érzékelhető igazán annak a feladatnak a súlya és egyben felemelő ereje, amelyet sikerült végrehajtani. Hozzáteve, hogy mindezek közepette a könyvtár alapfeladatait hiánytalanul ellátta. Nem szünetelt a gyűjtemény gyarapítása (kötelesepéldányok, belföldi és külföldi vásárlások), az új gyarapodás feldolgozása, a katalógusok építése, a kurrens nemzeti bibliográfia megjelentetése, akkor még tervszerűen folyt az unikális értékű időszak kiadványok gyűjteményének korszerű rekatalogizálása, a szakirodalmi tájékoztatás, a magyar hírlapok állományvédelmi mikrofilmmezése, a kulturális örökség állagmegóvása, restaurálása, a magyar könyvtárügy számára nyújtott központi szolgáltatások (kötelesepéldány és fölőspéldány-elosztás, a központi katalógusok építése, könyvtárközi kölcsönzés bonyolítása stb.) ügyintézése. Kizárólag az olvasószolgálat zárta be kapuit, de csupán a költözés utolsó három hónapjára, 1985 januárjától március végéig. Sőt, még a felkészülés és költözés rohamában is tovább lehetett vinni azt a könyvtár egész korábbi történetét végigkísérő – ma már megszűnt – hagyományt, hogy a mindenkor új munkatársak – valamennyien, de elsősorban az olvasó- és tájékoztatószolgálatot ellátók – mielőtt végleges munkakörükbe kerülnek, alaposan megismerjék az intézmény egészének működését, történeti alakulását, gyűjteményének rétegződését, katalógus- és jelzetrendszerét. Mivel ezek az ismeretek a színvonalas szolgáltatás alapkövetelményei, ezért a már korábban is 2-3 évenként szervezett OSZK-ismereti

tanfolyamokat követően 1985 elején három hónapos konzultációsorozat segítette a nemzeti könyvtári múlt sajátosságainak felvázolása mellett az új otthon működési rendjének elsajátítását. És ugyan ezen időszakban már folytak az előkészületek a megnyitó ünnepség megszervezésére, az alkalomra érkező 13 külföldi nemzeti könyvtárigazgató fogadására, az első kiállítás megrendezésére, amely a nemzeti könyvtár „gyűjtőinek és mecénásainak” állított emléket. Fél évvel a megnyitó után, 1985 őszén pedig – a könyvtár munkatársainak ugyancsak a költözés alatt végzett szervezőmunkája gyümölcseként – az új épület kiállítótermeiben megnyílt az a kiállítás, amely 20 hazai és 21 külföldi gyűjteményből – így együttesen – első ízben mutatta be a középkori Magyarország kódexeit, és amely ezt követően négy hónapon keresztül, hosszú sorokban várakozó ezreket vonzott a magyar múlt, a magyar kultúra emlékei előtti tiszteletadásra.

Tudatosan nem emeltem ki senkit név szerint a megidézett emlékek között. Teljes felsoroláshoz nem lenne elegendő idő, a válogatáshoz pedig nincs méltó szempont. Hiszen talán soha annyira nem forrott egybe a könyvtár munkatársainak köre, mint ezekben az években. Legtöbben munkaidőtől, szünnaptól, munkaköri kötelezettségtől, a feladatok jellegétől, súlyától függetlenül vállalták az aktuális legfontosabb, legsürgősebb tennivalókat és boldog lelkesedéssel végezték el.

Azzal kezdtem, hogy a húsz esztendővel ezelőtti esemény ma már történelem. Lehet, hogy mindaz, amit utalásszerűen elmondtam, sokak szemében túlzóan heroikus korszaknak tünteti fel a történelemnek ezt az időszakát. Sőt, mai szemmel nézve, a jelen ugrásszerűen gyors fejlődésének világában nem is mindenki számára értékelhetők „korszerű” eredményként a húsz esztendővel ezelőtti, vagy az azt megelőző évek kiragadottan idézett teljesítményei. De úgy érzem, hogy egy több mint kétszáz esztendő gyűjtemény életében – Széchényi Ferenc 1802-es könyvtáralapításán kívül – nincsenek újabb és újabb mérföldkövek, határállomások, vagy korszakok. A budai várba költözést sem tekinteném mérföldkönek vagy új korszaknak, hanem az intézmény megelőző évtizedei, századai méltó *folytatásának*, amelyben könyvtárosok több generációja a nemzeti gyűjtemény iránti elkötelezettséggel, azonosulással, sőt büszkeséggel vette ki részét, és ami a legfontosabb: mindvégig megőrizte annak hagyományait, értékeit. A mai ünnep ennek a kontinuitásnak a továbbvitelére is buzdítson, mert a magyar nemzeti könyvtár a jövő évtizedek, évszázadok során is *csak* erre építve töltheti be mindenkor küldetését.

FERENCZY ENDRÉNÉ lidia.ferenczy@freemail.hu

A' TERMÉSZÉTIÉKRÖL
ELSÖ KÖNYV
A' MOZDULÓKRÖL, 'S MOZDITÓKRÖL.

ELSÖ RÉSZ

A' Természeti Böltselkedésnek Ismérete.

I.

A' Böltselkedés nem böltseség: mert ez minden láthatandónak, 's láthatatlannak isméretét magában foglallya. A' böltselkedés a' böltseségré tartó, és annak szzeretetével járó igyekezet.

2.

A' Természeti Isméret a' böltselkedésnek olly része, avagy neme, melly a' Természetben lévöknek iattattyokat,

A

és